# "SIA CASCÚ PER BEN OIR ATTENT" (XXXV, 1): DE LES CLAUS D'UN VOLUM D'ESTUDIS AMB IMÀTGENS *

VICENT MARTINES PERES
*(Universitat d'Alacant)*

## 1
## Del Centenari "redadat"

El 1997 hom va celebrar diversos centenaris i aniversaris culturals, el lector ja deu haver-ho sentit a dir sovint, i, de fet, aquest volum que té ara a les mans s'encarrega de recordar-li-ho. Ben a l'aguait, el diari *Avui* de Barcelona ja ho anunciava quan el 12 de gener de 1997 –pràcticament encara en Cap d'Any–, va dedicar les pàgines de «Cultura i espectacles» d'aqueix diumenge a «Tres clàssics per al 1997. Commemoració d'Ausiàs Marc [*sic*], Joan Roís de Corella i Josep Pla»; es tractava del VIé Centenari de la Naixença d'Ausiàs March i el Ir de la de Josep Pla, així com del Vé de la Mort de Joan Roís de Corella. Encara hauríem d'afegir-ne, almenys, dos més, de centenaris *medievals* especialment remarcables: el Vé Centenari de la primera edició de la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena i el també Vé de la segona edició del *Tirant lo Blanch*, de Joanot Martorell, apareguda a Barcelona el 1497 *publicada* pel gran impressor castellà Diego de Gumiel.[1]

* Aquest article, així com també la coordinació i cura d'aquest doble número de la revista *Canelobre* s'insereixen en els projectes de recerca GV-2431/94 i GV-3110-95.

[1] No tardarà gaire a veure la llum l'edició crítica del *Tirant lo Blanch* que, a cura de Joan Perera, publicarà l'Editorial Barcino, en la seua col·lecció «Els Nostres Clàssics».

Una classe a una universitat medieval. Miniatura d'un ms. medieval de *l'Ètica a Nicòmac*, d'Aristòtil, feta per Laurentius de Coholna (Staatliche Museen, Berlin).

*Pàg. anterior:*
"Retaule de Sant Jordi", del Mestre del Centenar (Victoria and Albert Museum, Londres).

Estudiants universitaris medievals. Relleu fet per J. Dalle Masegne, 1386 (Museo Civico, Bolonya)

L'incansable investigador valencià Jaume J. Chiner Gimeno, el 1997 mateix, va descobrir documentació que demostra fefaentment que Ausiàs March no degué nàixer el 1397, com fins ara pensàvem, sinó que això degué passar cap al 1400. Ho va dir en el transcurs de la seua ponència en el Simposi Internacional "Ausiàs March i el món cultural valencià del segle XV", en la seu de la Universitat Jaume I de Castelló,[2] i ho detalla més en el seu llibre *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*.[3] Això no se sabia fins a novembre de 1997, quan ja feia any i mig que la revista *Canelobre* i l'Institut Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant, al qual pertany, m'havien encarregat la coordinació i cura del número doble d'estudis sobre Ausiàs March i la pràctica totalitat dels articles ja estaven fets i m'havien estat lliurats.

A desgrat d'aquesta precisió de dates, no hem de pensar que s'invalida la finalitat d'homenatjar el nostre poeta, en el VIé Centenari de la seua Naixença; de fet, en encomanar-me la coordinació i cura del volum, encara érem dins el termini de referència tradicional a partir de 1397... De la mateixa manera, no s'invaliden les plurals activitats científiques, divulgatives i lúdiques que es van desplegar pertot arreu i a càrrec d'institucions ben i ben prestigioses, com ara: la Université de la Sorbonne, a París;[4] la University of Cambridge, al Regne Unit, i la Universitat Oberta de Catalunya, a Barcelona;[5] la Institució Alfons el Vell de Gandia i Bancaixa (València);[6] o l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.[7] Tampoc no s'invaliden els nombrosos concerts de música medieval i del Renaixement; ni les conferències sobre Ausiàs March organitzades en tants i tants ajuntaments valencians i no valencians, que, altrament, sense Centenari, no hagessen contribuït a escampar una mica més de coneixença sobre el nostre poeta. Tampoc no s'invaliden les múltiples activitats escolars i extraescolars fetes a Primària i a Secundària; etc.

Però no han de ser aquestes les raons més importants. No cal cercar justificacions per a incentivar la recerca i la coneixença dels clàssics, i Ausiàs March ho és indiscutiblement. Això no obstant, la celebració d'efemèrides culturals de tota mena (naixences, morts, primeres o segones edicions, etc.) són avinenteses tan bones con qualsevulla altra per a provar de *concelebrar* un aplec d'estudiosos que ens aporten el bo i millor del que saben sobre el tema.

Independentment de l'any de naixença d'Ausiàs March, la revista *Canelobre* i l'Institut Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant s'han distingit de manera especialment significativa pel seu interés per tot allò que implica Ausiàs March, és a dir, pel seu compromís amb la bellesa perdurable de l'obra d'un clàssic de la literatura universal i pel seu compromís amb el context general cultural i lingüístic en què s'insereix Ausiàs March.

[2] Va organitzar aquest simposi l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (Universitats d'Alacant, de València i Jaume I de Castelló), que, del 3-19 de novembre, va aplegar a trenta especialistes en l'obra d'Ausiàs March i el món cultural de la València del segle XV. Va ser una iniciativa brillant i ben organitzada, de fet l'aplec científic més gran dels celebrats aqueix any, amb un seguiment especial en els mitjans de comunicació i amb un èxit de públic inscrit.

[3] València, Consell Valencià de Cultura (Generalitat Valenciana), 1997. Aquesta obra és el resultat del concurs restringit de projectes que va convocar el Consell Valencià de Cultura per a una biografia d'Ausiàs March.

[4] "Colloque International sur Ausiàs March", coordinat per Marie Claire Zimmermann (Centre d'Études Catalanes de la Université de la Sorbonne) & Pierre Martin (Université Paris-XIII), en març de 1997.

[5] Amb el Congrés *on line* sobre Ausiàs March, inaugurat l'octubre de 1996 i desplegat fins a ben entrat el 1997. Organitzat per Dominic Keown (Fitzwilliam College, University of Cambridge) i Magí Almirall (Universitat Oberta de Catalunya).

[6] Un cicle lectures de poemes d'Ausiàs March i de ponències sobre la seua obra desplegat al llarg del 1997 sota la direcció d'Albert Hauf (Universitat de València).

[7] Es tracta del Simposi Internacional "Ausiàs March i el món cultural de la València del segle XV" a què ja m'he referit adés.

## 2
## De la coordinació i cura dels estudis

Ausiàs March [*sic*], Joanot Martorell, Joan Roís de Corella, sor Isabel de Villena, Bernat Fenollar *i els seus amics* són els primers espases del segle XV literari valencià i conformen un caramull d'autors que s'encimbellen en els nivells més alts de les nostres lletres de totes les èpoques. No tots aquests autors han estat objecte de recerques amb la mateixa intensitat; de fet, la llum pròpia d'Ausiàs March i de Joanot Martorell, així com la que hi ha volgut fer la míriade d'estudiosos que s'hi han dedicat, han fet ombra als altres autors... hom els ha oblidat una mica.[8]

La bibliografia sobre les obres respectives dels dos cunyats, és a dir, sobre Ausiàs March i sobre Joanot Martorell, es troba ben i ben nodrida.[9] El desenvolupament general que han experimentat els estudis referits a Filologia Catalana, pertot arreu i al llarg d'aquesta última dècada especialment, s'ha concretat quant a Ausiàs March en un nombre d'estudis significativament gran (criteri quantitatiu), i ben divers quant a la mena, temàtica i perspectiva (criteri qualitatiu). Els estudis sobre el nostre autor ens permeten tenir una visió de l'obra ausiasmarquiana en general profunda i relacionada amb el seu context, del qual és impossible de deslligar. Crec que hem de pensar que deu ser un símptoma positiu de la recepció d'Ausiàs March, alhora que també ho és de l'activació, camí d'una esperada normalització lingüística, cultural i nacional, de la recerca a l'entorn dels nostres clàssics, en general. De fet, amb la dedicada a la vida i a l'obra de Joanot Martorell i a les de Ramon Llull, la d'Ausiàs és una de les bibliografies millor proveïdes.[10]

Per tot això plegat, el criteri general a l'hora de la coordinació i cura d'un volum d'estudis i recerca com aquest havia de ser contribuir a acréixer, aprofundir i innovar en el coneixement sobre Ausiàs March.

A la fi de la introducció de la meua ponència en el "Colloque International Ausiàs March" de la Université de la Sorbonne (març de 1997)[11] em feia preguntes semblants a aquelles amb què Esteve & Ripoll cloïen la introducció el seu treball.[12] Aqueixes preguntes, que marcaven les línies mestres de dos treballs d'arreplega i de comentari d'un corpus bibliogràfic preexistent, crec que poden ser vàlides en una tasca de coordinació i cura com és la d'aquest volum, que, en el fons, prova de promoure la generació o l'ampliació de bibliografia sobre el nostre poeta. Algunes d'aqueixes preguntes[13] m'han aprofitat també per dissenyar aquest volum de *Canelobre*

- Quins són els temes de l'obra i de la vida d'Ausiàs March que més han interessat a la crítica?
- Quins els més desatesos?
- A quins aspectes caldria atendre més en el futur?

[8] Pel que fa a Roís de Corella i en la mesura de les meues possibilitats, he intentat d'incentivar una mica la recerca internacional a l'entorn del vertader intel·lectual que ell era amb la coordinació i cura, d'ençà de 1995, d'un volum col·lectiu que, amb el títol genèric d'*Estudis sobre Joan Roís de Corella* (Alcoi, Marfil (col. "Vniversitas"), 1998), inclou articles de: Rafael Alemany (Universitat d'Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana [IIFV]); Annamaria Annichiarico (Università di Roma Tre, Itàlia); Joan Armangué (Università di Cagliari, Italia); Isolda Bigvava (Universitat Lomonosov, Moscou, Federació Russa); Emili Casanova (Universitat de València, IIFV); Germà Colón (Basel Universität, Basilea, Suïssa; Institut d'Estudis Catalans [IEC]); Stefano M. Cingolani (Universitat de Barcelona); Antoni Ferrando (Universitat de València, IIFV, IEC); Rafael Fresquet & Encarna Villafranca (Universitat de València); Marinela García (Universitat d'Alacant); Sergi Gascón (Barcelona); Llúcia Martín (Universitat d'Alacant); Josep Martines (Universitat d'Alacant, IIFV); Tomàs Martínez (Universitat Jaume I, IIFV); Josep-Lluís Martos Sánchez (Universitat d'Alacant); Rafael Mérida Jiménez (Rice University, Houston, Texas, EUA); Curt Wittlin (University of Sacketchwan, el Canadà).

A tots ells, i especialment a l'Editorial Marfil, els reitere el meu agraïment més sincer.

[9] Quant a Ausiàs March ho podem comprovar si atenem als estudis bibliogràfics (corpus i comentaris) que hi ha. *Vid.* el primer, amb voluntat de completesa, Lluïsa ESTEVE & Laura RIPOLL, «Assaig de bibliografia ausiasmarquiana», *Llengua & Literatura*, 2 (1987), 453-484, amb classificació temàtica i breus resums. Aqueixa bibliografia, que arribava fins a 1985, és actualitzada fins al 1996 per Vicent MARTINES, «La recepció d'Ausiàs March. Assaig d'actualització bibliogràfica d'ençà de 1985», *Afers. Per entendre Ausiàs March* [a cura de Marie-Claire Zimmermann], 26 (1997), amb classificació temàtica i breus resums de la majoria d'entrades. Aquestes dues bibliografies són complementaries entre si i, alhora, totes dues són la base de Vicent MARTINES, "Comentaris a la bibliografia sobre Ausiàs March", ponència en el "Colloque International sur Ausiàs March", a la Université de la Sorbonne,

Maximilià Sforza rebent la lliçó d'un humanista llorejat. Miniatura d'un llibre de gramàtica (Biblioteca Trivulziana, Milà)

Sóc de l'opinió que, a la vista de la bibliografia que n'hi ha i sabent quins són els temes més tractats i els que ho han estat menys, aquest volum de *Canelobre* pot resultar ben útil als estudiosos de les lletres valencianes dins el context en què s'insereix Ausiàs March, la seua influència posterior i la seua pervivència, és a dir, amb perspectiva diacrònica. Perquè això fos així, calia atendre a quatre *àrees* generals bàsiques, que constitueixen les sengles seccions d'aquest volum:

1a. Tècnica i recursos poètics
2a. Ausiàs March i l'art del segle XV
3a. Ausiàs March i la literatura contemporània
4a. Traduccions i influència en altres literatures

En cada secció, els estudis s'ordenen alfabèticament pel cognom de l'autor, a fi de facilitar-ne la consulta. Amb aquest volum de *Canelobre*, comptem amb 22 articles més sobre Ausiàs March. D'altra banda, tot i que els col·laboradors d'aquest volum tenen una demostrada activitat de recerca en aquests temes, podem ben dir que la majoria de les que publiquem ací són recerques fetes a partir de la nostra invitació. Hi ha uns articles que, en unes primeres versions, ja havien estat exposats en fòrums internacionals de prestigi. Els publiquem ací atesa la qualitat i l'interés que ens sembla que tenen per als objectius que ens hem plantejat. Els autors han actualitzat o revisat aqueixos treballs.

Des del punt de vista temàtic, m'agosava a fer una classificació dels estudis d'aquest volum. És clar que ho faig de manera provisional i tot demanant disculpes als autors respectius –i al respectable en general– perquè faig ús de la informació privilegiada que m'aporta la meua qualitat de coordinador i curador i, per tant, de la possibilitat de conéixer de bestreta tots els articles. Tota classificació temàtica resulta sempre agosarada, més encara quan es tracta d'un nombre elevat d'estudis, en el qual, a més, n'hi ha força que podríem situar amb tota justícia en diversos llocs. En projectar el volum –i tenint en compte el *status quaestionis* ausiasmarquiana– vaig pensar que, si de cas no hi podia haver aportacions en totes les *caselles* o temàtiques,[14] almenys calia que n'hagués en les més *interessants* o més *necessitades*. En fer la classificació, tinc en compte bàsicament els ítems proposats per Esteve & Ripoll:[15]

març de 1997 [en premsa en la *Revue de Linguistique Médiéval Hispanique*].

*Vid.* també Rafael ALEMANY & Vicent MARTINES, "Bibliografia sobre Ausiàs March", dins Rafael Alemany (ed.), *Ausiàs March: textos i contextos*, Alacant/Barcelona, Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant & IIFV, 1997, que és la bibliografia completa, sense classificació temàtica.

Quant al *Tirant lo Blanch*, és prou visitar el siti d'Internet del servidor LEMIR de la Universitat de València i consultar la bibliografia que han preparat Rafael Beltran Llavador & Josep Izquierdo.

[10] És una bona mostra d'això, en quantitat i en qualitat, Rafael ALEMANY (ed.), *Ausiàs March: textos i contextos*, Alacant/Barcelona, Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant/ IIFV/ PAM, 1997.

[11] "Comentaris sobre la bibliografia d'Ausiàs March", *op. cit.*

[12] *Op. cit.*, p. 454.

[13] Les preguntes que no tinc en compte haguessen fet al cas en un estudi bibliogràfic pròpiament dit.

[14] Els interessats saben que hem procurat incentivar aportacions en tots els camps. Les temàtiques que queden buides és perquè els autors tenien compromissos previs o intempestius inajornables o que els omplien tot el temps (terminis de projectes de recerca, contractes editorials, tesis doctorals...).

[15] Ítems de classificació que jo ja vaig seguir, tot fent-ne diverses variacions i ampliacions, en la "La recepció d'Ausiàs March...", *op. cit.*, i en "Comentaris a la bibliografia sobre Ausiàs March", *op. cit.* També he seguit aquests ítems, amb alguna variació, en els meus "Comentaris a la bibliografia sobre Joan Roís de Corella", dins Vicent MARTINES (ed.), *Estudis sobre Joan Roís de Corella*, *op. cit.*, que inclou una bibliografia, amb vocació d'exhaustivitat, de la *matèria corelliana*, amb classificacions temàtica i cronològica.

Estudis generals (1):

Rafael Alemany i Ferrer (Universitat d'Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana)

Comentaris de poemes (2):

Xavier Dilla (Barcelona),

Giuseppe Grilli (Istituto Universitario Orientale, Nàpols, Itàlia)

Tradició trobadoresca (1):

Costanzo Di Girolamo (Università Federico II, Nàpols, Itàlia).

Relació amb la lírica espanyola i amb d'altres líriques (6):

Marco Antonio Coronel Ramos (Universitat de València),

Marinela García Sempere (Universitat d'Alacant),

Dominic Keown (University of Cambridge, el Regne Unit),

Rafael M. Mérida Jiménez (Rice University, Houston, Texas, EUA),

Bob de Nijs (Brussel·les, Bèlgica),

Curt Wittlin (University of Saskatchewan, Saskatoon, el Canadà; Institut d'Estudis Catalans –corresponent–).

Psicologia, filosofia i pensament (1):

Anton Espadaler (Universitat de Barcelona).

Estructura i llenguatge poètic (8):

Lluís Alpera (Universitat d'Alacant),

Francesc Calafat (València),

Anna Maria Compagna Perrone Capano (Università degli Studi Federico II, Nàpols, Itàlia),

Gabriel Ensenyat i Pujol (Universitat de les Illes Balears, Societat Arqueològica Lul·liana),

Tomàs Llopis i Guardiola (Pego),

Llúcia Martín Pascual (Universitat d'Alacant),

Josep Lluís Martos (Universitat d'Alacant),

Adolf Piquer (Universidad de Salamanca).

L'art valencià del XV (1):

Lorenzo Hernández Guardiola (Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles –corresponent–).

Tradició manuscrita, cronologia i cicles (1):

Robert Archer (University of Durham, el Regne Unit).

La dona o l'estimada (1):

Esther Sanz i Garcia (Xixona - Calella).

"L'Escola d'Atenes", de Rafael Sanzio, 1509 -1510, fresc de l'estança de la Segnatura, al Vaticà.

## 3
## De la selecció i cura de les imàtgens

Fidels a la veterada tradició de la revista *Canelobre*, en aquest volum també és molt considerable l'element gràfic. En aquest cas, a més a més de la finalitat estètica, quan qui signa aquest escrit ha fet la selecció de les imàtgens,[16] ha procurat que aportassen referències vàlides sobre el context artístic d'Ausiàs March, és a dir, sobre l'estat de desenvolupament de les arts plàstiques durant el segles XV, XVI i XVII. Considere que aquesta perspectiva és ben interessant. Almenys, amb la visió diacrònica i contrastada que he procurat que tinga ací, no ha estat feta abans en la mar d'estudis que hi ha sobre Ausiàs March i, en particular, en ocasió del VIé Centenari.

[16] Finalment, hi ha més de dues-centes cinquanta imàtgens, a partir d'un primer aplec de més de tres-centes cinquanta.

Els segles XV, XVI i XVII representen diversos temps històrics especialment significatius quant a l'obra d'Ausiàs March:

- el segle XV, perquè va ser quan Ausiàs March va viure i va escriure (*temps de creació* i primera recepció, més restringida o, almenys, no impresa): és el temps del gòtic i, a mesura que avança la segona part del segle, hi ha elements (pre)renaixentistes que comencen a escolar-se arreu;
- els segles XVI i XVII són el *temps de la recepció* a partir de la profussa impressió de la seua obra en diverses edicions i traduccions. La qualitat i la quantitat dels mecenes, dels "prologadors" o "curadors", i dels traductors, així com també dels posseïdors dels exemplars conservats o descoberts recentment, indiquen la importància i la influència, el prestigi, en definitva, d'Ausiàs March.

Aquests són els segles del Renaixement i del Barroc i crec que també pot resultar útil, a més d'interessant, tenir imàtgens de les expressions artístiques dels contextos en què Ausiàs March llavors era editat, llegit i traduït. Això ens pot aportar informació sobre de quina manera entenien i interpretaven l'obra del nostre poeta en unes èpoques en què, tot i que progressivament allunyades del moment de l'autoria, encara tenia vigència i són els medis que n'han facilitat la pervivència.

"Retaule de l'Eucaristia", taula central (església parroquial de Vilahermosa del Riu, Castelló).

Són tres segles per als quals les imàtgens ens han d'ajudar a fer-nos una idea del *medi ambient* artístic d'Ausiàs March –tant de la creació de la seua obra, com de la recepció *estesa* que n'hi va haver– en tres àmbits geogràfics diferents, però que no per això deixen d'estar ben trenats entre si: **primer**, dins l'antic Regne de València; **segon**, dins la Corona d'Aragó o Catalanoaragonesa, en què s'inscriu aquell i respecte al qual tant aportava, per exemple, quant al gòtic del segle XV; **tercer**, en el context internacional.

En aquest sentit, no oblidem que els segles XV, XVI i XVII conformen un temps d'interacció intensa i sovint tensa entre els àmbits artístics –a més a més dels econòmics i polítics– hispànics en general, itàlics i flamenc; posem per cas que va ser a través de València que l'escola pictòrica flamenca (Van Eyck, per exemple) va arribar a Nàpols, al Nàpols d'Alfons el Magnànim i gràcies als bons oficis de Berenguer Mercader, qui tanta relació tenia amb els autors valencians de la mitjania del XV...

A més, a la fi del XV assistim a un canvi de preeminències en els jocs d'equilibris polítics i econòmics a tot Europa, i no sols en el context hispànic. Aquestos tres àmbits geogràfics –hi hauríem d'afegir el francés– mantenien moltes interelacions. Tant és així que sovint hi assistim a veritables processos d'osmosi cultural –sobretot tot al llarg del

que ara hom anomena l'"arc mediterrani"–. Crec que, amb una certa perspectiva històrica, la recepció i la pervivència d'Ausiàs March –també de la creació mateixa de la seua obra, en el segle XV– deuen molt a processos d'osmosi cultural.

La literatura no és una expressió artística aïllada i ampliar la perspectiva pot ser bo –tot i que no exhaustivament, perquè aquest volum no és un tractat d'Història de l'Art–. Per això, també oferisc imàtgens de diferents *gèneres* artístics: pintura –especialment–; il·lustracions o miniatures i gravats; escultura; i, també, arquitectura. D'altra banda, he intentat d'assignar a cada article imàtgens que puguen estar relacionades amb la seua temàtica genèrica. No he volgut mai desvirtuar el discurs de l'autor respectiu de cada estudi, sinó, ans al contrari, mostrar elements i visions que puguen facilitar la comprensió del seu missatge o, si més no, il·lustrar-lo. Per això, he estat molt mesurat en els peus d'il·lustració, que es redueixen a la mera indicació del títol i autor de cada obra i, si de cas, a alguna breu citació d'Ausiàs March.

Es tracta d'una tasca necessàriament *mosaic* i, per limitacions d'espai òbvies, no tan completa com caldria. He primat en la selecció algunes àrees temàtiques o nòduls que em semblen significatius quant als diversos estadis de l'obra d'Ausiàs March: des dels que ens poden ajudar a fer-nos una idea de l'enciclopèdia cultural de la seua formació (el gòtic, l'escolàstica, la religiositat i la moral *medievals*) que influeixen en la creació de la seua lírica, fins a les que en determinen –o, més aïna, n'acompanyen– les edicions, les traduccions, els comentaris i les lectures –en definitiva, la recepció– en el context cultural general de l'art dels segles XV, XVI i XVII. Aqueixes àrees o nòduls són:[17]

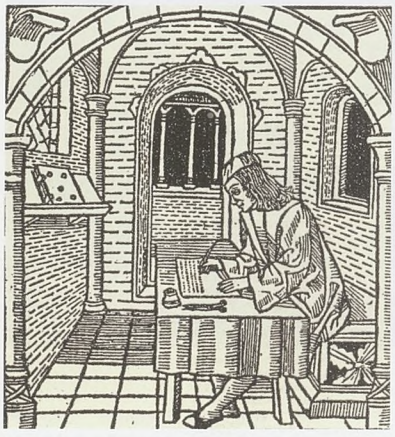

- Selecció de retrats (femenins o masculins, reals o simbòlics): crec que no és cap desgavell dir que, a mesura que passem del gòtic al Renaixement i al Barroc, és bona de veure una tendència a l'afirmació del jo (físic o simbòlic). En l'obra d'Ausiàs March hi ha una remarcada consciència del jo líric.

- La de l'Ausiàs March poeta és una personalitat[18] problemàtica quan no turmentada, que es debat en el dolor *–lato sensu–*. En aquest sentit, hi ha representacions de la mort i de turments (com ara, el tòpic pictòric de Sant Sebastià).

- L'obra d'Ausiàs March és molt influïda per la moral religiosa medieval i la formació escolàstica: la negació o la condemna de l'amor passió (o *hereós*). Per això, en la selecció que he fet hi ha moltes imàtgens de temàtica religiosa i il·lustracions que remeten al que podríem anomenar sistema educatiu de l'època. En aquest punt, no menystinc la tria d'obres de tema mitològic, que no és gaire minvat en l'obra del nostre poeta i que, d'altra banda, era essencial en el *disseny curricular* de la cultura de llavors.

- Ausiàs March era cavaller, membre de la petita noblesa, ben pròxim a Alfons el Magnànim i, a més, també es dedicava a fer negocis. Per això he triat imàtgens que ens il·lustren sobre aspectes essencials dels ideals d'aqueix món, així com també de la vida quotidiana.

- Ausiàs March aprofita en la seua obra molts elements de l'enciclopèdia científica de l'època (de la Història Natural, per exemple). Això influeix en la seua autoria i també en la recepció de la seua obra.

- Hi ha un lloc destacat per a la selecció d'il·lustracions, de miniatures i de gravats de manuscrits i d'edicions de les èpoques de referència. Podem considerar-ho un esguard de Literatura Comparada, visual i amb possibilitat de relacionar, encara que siga mínimament, Ausiàs March amb els materials literaris amb què compartia *cartell* en els temps en què escrivia, era editat i llegit.

[17] Aprofitem les filigranes del paper dels manuscrits de les obres d'Ausiàs March com a element dels encapçalaments de les pàgines dels estudis.

[18] I l'empírica també. *Vid.* Jaume J. CHINER, *Ausiàs March i la València..., op. cit.*

No sé si ha estat una gosadia excessiva, però crec que pagava la pena: fer que el lector interessat i, fins i tot, l'estudiós pogués seguir un doble discurs. Per una banda, el discurs que conforma el conjunt dels vint-i-dos articles, cadascun amb el seu objecte

d'estudi concret; per una altra banda, el discurs de les imàtgens que he seleccionat, tot intentant de trenar les visions dels tres segles susdits (XV, XVI i XVII).

A més a més, obrin i tanquen les diverses seccions pintors de reconegut prestigi internacional que m'han cedit obres seues perquè les reproduïm en aquest volum. Són obres, en diversos casos, creades per a l'ocasió. En qualsevol cas, els artistes les han cedides a partir de la coneixença que han tingut de l'obra d'Ausiàs March.

Amb l'avinentesa del VIé Centenari de la Naixença d'Ausiàs March hi ha hagut diverses iniciatives d'artistes plàstics que l'han homenatjat i ho han fet de manera superba. En aquest cas, no pretenia de reproduir una iniciativa semblant a una altra escala, sinó, sols i amb la col·laboració dels artistes, contribuir als mateixos objectius que he exposat quant a les imàtgens dels segles XV-XVII: oferir unes visions més, no aparegudes en els altres aplecs d'artistes contemporanis a l'entorn d'Ausiàs March i que fossen un petit assaig de correlat, per al context d'Ausiàs en el nostre temps finisecular i *finimil·lenari*, del que, per a la seua obra, eren les il·lustracions dels segles XV-XVII.

Aquests artistes són (alfabèticament):

- Frans Minnaert (Idegem, Flandes, Bèlgica, 4-12-1929)
- Lluís Pla
- Stolp, nom artístic de Siegfried Reich (Stolp –Pommern–, Alemanya).

**4**

***En definitiva...***

Ausiàs March és un veritable *continent* de la cultura de la seua època i, a més, contribueix a amerar el context cultural posterior. Llegir Ausiàs March és també plaent i entendre'l –o almenys provar-ho– tot un repte a la formació de qui s'hi agose. Per tant, amb aquest número doble de la revista *Canelobre* que el seu consell i l'Institut de Cultura Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant al qual pertany m'ha fet l'honor de coordinar i curar intente, almenys, de no fer més difícils les evolucions dels lectors interessats i dels estudiosos per l'obra del clàssic que ens ocupa. Tractem, els autors respectius dels articles i qui signa, com a coordinador i curador del volum, d'oferir una orientació sobre Ausiàs March, el seu context literari, la seua recepció en segles passats i en l'actualitat, i sobre les traduccions de què ha estat i és objecte.

Maqueta tridimensional de València (Generalitat Valenciana), a partir del plànol de Tomàs Vicent Tosca (1704), de l'Arxiu Municipal de València. Llavors, s. XVIII, encara eren bones de veure les característiques fonamentals de l'estructura de la ciutat medieval i les seues edificacions monumentals.

Sols ens queda esperar que aquest número doble de *Canelobre* siga, almenys això, un canelobre amb tants braços com col·laboracions i il·lustracions que puga fer una mica més de llum sobre Ausiàs March, la seua obra, el seu context, la seua influència i la seua pervivència.

**AGRAÏMENTS**

Aquest volum d'*Estudis sobre Ausiàs March* no hagués estat possible sense la col·laboració, interés, participació, consells i raons de moltes persones. Seria ben llarg i prolix d'enumerar-les totes; vaja, per tant, el meu reconeixement general.

Em permet de remarcar, en primer lloc, els **autors** dels estudis, perquè són els que més temps hi han esmerçat. Ofereixen el bo i millor de la seua formació i es posen al servei de la coneixença d'Ausiàs March. Amb tots ells considere que tinc un deute de gratitud.

A més, he de fer públic els consells i l'ajut que sempre ha m'ofert **Amadeu-J. Soberanas i Lleó** (Universitat Autònoma de Barcelona, Editorial Barcino-Fundació Jaume I) al llarg d'aquests vora dos anys i mig en què s'ha perllongat la coordinació i cura d'aquest volum. També ha d'haver-hi els noms de diverses persones que també m'han ajudat en aquesta ocasió (alfabèticament): **Rafael Alemany** (Universitat d'Alacant); **Anna Maria Annichiarico** (Università degli Studi di Roma III, Roma, Itàlia); **Lola Badia** (Universitat de Girona); **Antoni Maria Badia i Margarit** (Universitat de Barcelona); **Júlia Butinyà** (Universidad Nacional de Educación a Distancia); **Jaume J. Chiner Gimeno** (València); **Germà Colón** (Basel Universität, Basilea, Suïssa); **Antoni Ferrando** (Universitat de València); **Albert Hauf** (Universitat de València); **Josep Martines** (Universitat d'Alacant); **Tomàs Martínez** (Universitat Jaume I); **Josep Massot i Muntaner** (Abadia de Montserrat); **Juan Miguel Ribera Llopis** (Universidad Complutense, Madrid); **Donatella Siviero** (Università degli Studi di Calabria, Itàlia); i **Marie-Claire Zimmermann** (Université de la Sorbonne, París, França).

He de subratllar especialment la figura de **Monsignore Giuseppe Conte**, de la Segretaria di Stato del Vaticà. La seua amistat, que tant m'honora, i les seues converses (veritables lliçons) sobre l'art en general del Renaixement europeu han estat essencials, així com també les seues orientacions sobre el Vaticà, que tant facilita les recerques.

A **Germain Droogendroodt** (Editorial POINT –*POetry INTernational*, Brussel·les, Bèlgica–) agraïsc la seua col·laboració quant a les obres pictòriques contemporànies. Les seues gestions han fet possible que autors de reconegut prestigi internacional cedisquen obres seues perquè les reproduïm en aquest volum sobre Ausiàs March; són les obres que tanquen i obrin les seccions del volum. No cal dir que quede ben agraït a aquests artistes.

A més a més, l'agraïment també s'estén significativament a **Antonino Castanyer Llinares**, el seu domini sobre el món de la informàtica –que coneix per titulació i per exercici professional excel·lents– ha facilitat molt les requestes, els processos i les recerques necessàries per la cura d'aquest volum. Així mateix, vaja el meu agraïment també a **Sonia Sánchez López** i a **Rosabel Roig Vila**, *aimia*.

Quant a les institucions, declare el meu deute de gratitud amb: la **Biblioteca General de la Universitat d'Alacant**, en concret amb la directora general del SIBID, Mercedes Guijarro Antón, i amb el director, Agustín Medina, (i resta del personal) de la Sala d'Humanitats; la **Biblioteca Pública d'Alacant**, en concret amb la seua directora, Esperanza López Villellas, amb Vicent Muñoz Carbonell, amb Maria Àngels Garcia Sempere, amb Emilia Isabel Richart González i amb Pilar Azuar; la **Biblioteca Gabriel Miró d'Alacant**, en concret amb la seua directora, Rosa Monzó; la **Biblioteca Apostolica Vaticana**, en concret amb el Dr. Marco Buonocore, *Scriptor Latinus*, amb Dom Filippo Tamburini i amb el Pare Antonio Salvi i, en general, amb la resta del personal de les sales de manuscrits i d'impresos; la **Biblioteca de Catalunya**; la **Biblioteca Universitària de València**; la **Biblioteca March de Palma de Mallorca**; la **Bibliothèque Nationale de París**; la **British Library de Londres**; la **Congress Library**, Washington, EUA; la **Biblioteca Nacional de Madrid**; i la **Biblioteca Nazionale de Nàpols**.

Finalment, faig constar el meu coral agraïment a la **revista *Canelobre*** i a l'**Institut de Cultura Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant** per haver-me encarregat la coordinació i cura d'aquest número doble sobre Ausiàs March. Em permet de remarcar algunes persones d'aquestes institucions (alfabèticament): **Enric Balaguer** (Universitat d'Alacant, Consell de Redacció de *Canelobre*), **Xavier Carro** (Universitat d'Alacant, Consell de Redacció de *Canelobre*), **Adrià Espí** (Universitat d'Alacant, Director de l'Institut Juan Gil-Albert), **Rafael Navarro Mallebrera** (Universitat d'Alacant, Director de Publicacions de l'Institut Juan Gil-Albert), i **Miguel Ángel Lozano** (Universitat d'Alacant, Director de *Canelobre*).

La coordinació i cura d'aquest número doble, així com també la selecció de les il·lustracions, és un encàrrec que m'honora tant com m'honra tot i que també ha implicat una gran responsabilitat, faena i no pocs treballs. Espere haver pogut respondre amb un mínim de satisfacció. Si ho he aconseguit, ha estat sols gràcies a les persones i a les institucions a què m'he referit.

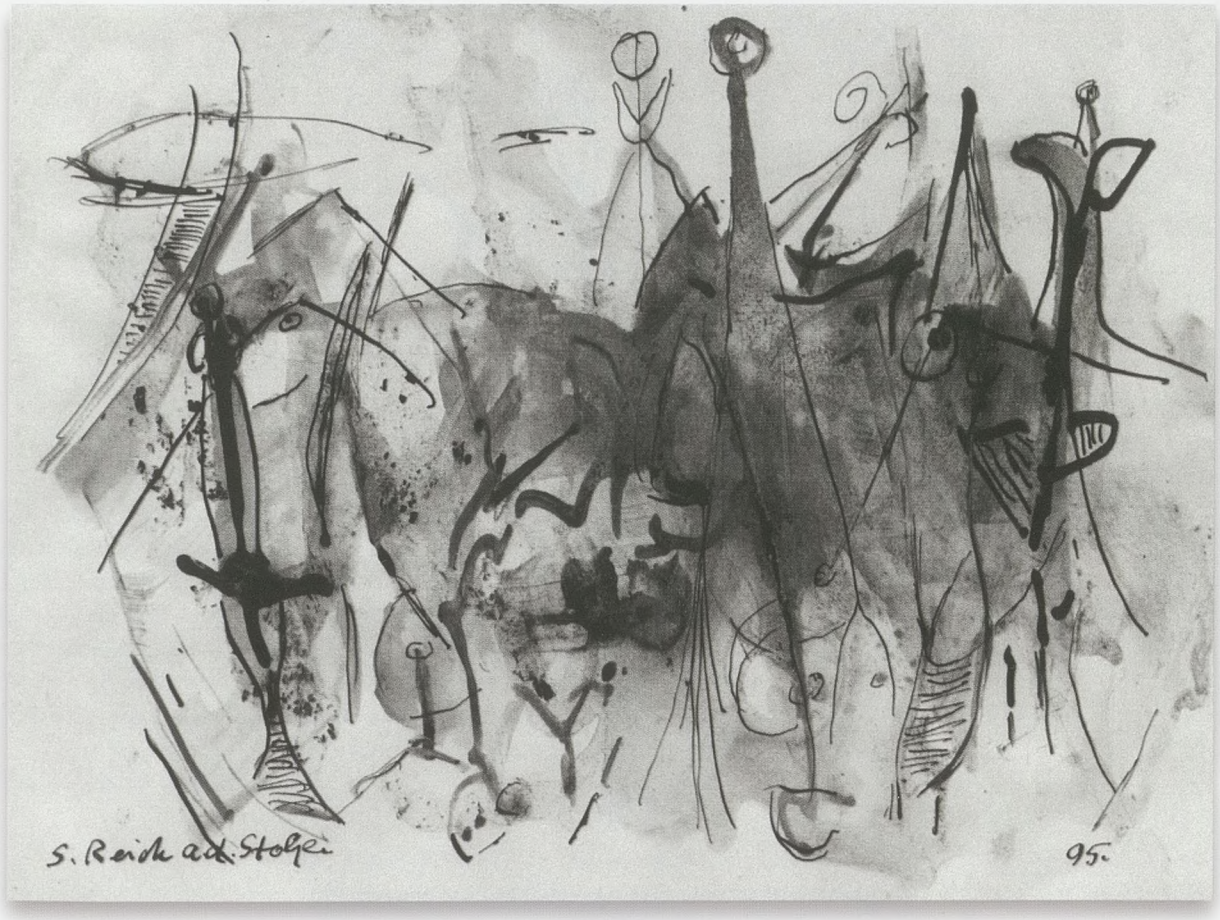


## *"Lo temps és tal que tot animal brut"*

POESIA LXIV

SIEGFRIED REICH AN DER STOLPE

*"Qui, sinó foll, demana si·m enyor"*

Poesia LIV

Siegfried Reich an der Stolpe